

У РАДІ БОТАНІЧНИХ САДІВ ТА ДЕНДРОПАРКІВ УКРАЇНИ

Рада ботанічних садів та дендропарків України, Науковий центр екомоніторингу і біорізноманіття мегаполісу (НЦЕБМ) НАН України та Національний ботанічний сад (НБС) ім. М.М. Гришка НАН України у рамках сесії Ради ботанічних садів та дендропарків України (РБСДУ) організували і провели 28–31 травня 2013 р. на базі Наукового центру екомоніторингу та біорізноманіття мегаполісу НАН України у м. Києві міжнародну наукову конференцію на тему «Роль ботанічних садів і дендропарків у збереженні та збагаченні біологічного різноманіття урбанізованих територій».

До Оргкомітету конференції надійшли матеріали від 296 осіб із 10 країн та 56 організацій — ботанічних садів, дендропарків, науково-дослідних установ та університетів України, Російської Федерації, Білорусі, Грузії, Литви, Республіки Казахстан, Киргизстану, США, Франції, Швейцарії. Матеріали доповідей опубліковано в однойменному збірнику (є в бібліотеці НБС).

Відкрила конференцію голова Ради РБСДУ чл.-кор. НАН України Т.М. Червченко, яка відзначила, що результати діяльності ботанічних садів і дендропарків є вагомими, запропоновано багато нових рослин для використання в озелененні. Одним з важливих завдань є запобігання масовому заселенню територій чужорідними (адвентивними, наприклад, *Acer negundo*) рослинами.

Директор НЦЕБМ НАН України академік В.Г. Радченко у своїй промові зазначив, що для всіх установ, які представляли учасники конференції, є низка спільних проблем. На думку академіка, питання розглянуті на конференції, допоможуть вирішити багато з цих проблем.

З вітальним словом виступила директор НБС ім. М.М. Гришка НАН України д.б.н. Н.В. Заїменко, яка акцентувала увагу слухачів

на важливому значенні ботанічних садів та дендропарків для здоров'я людей, а також представник Міністерства екології та природних ресурсів України І.Б. Іваненко, д.б.н., проф. О.Г. Баранова — завідувачка кафедри ботаніки Удмуртського університету (РФ).

Було проведено пленарне засідання, на якому заслухано 9 доповідей, а також секційні засідання, на яких заслухано 25 доповідей. Розглянуто і заслухано 10 стендових доповідей. Учасники конференції висвітлили роль ботанічних садів та дендропарків в оптимізації середовища і раціональному природокористуванні на урбанізованих територіях, різним аспектам охорони та збереження біологічного і ландшафтного різноманіття, збагачення біоресурсів в урбоекосистемах, результати різнобічних інтродукційних досліджень, роль інтродукції у появі фітоінвазій, шляхи їх запобігання, результати вивчення флори, фауни, мікобіоти, міських екосистем, зокрема їх біоти, особливостей їх функціонування в урболандшафтах, а також проблеми збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, оптимізації природокористування на цінних ділянках урбанізованих територій і акваторій.

Учасники конференції зазначали таке:

- наукові установи, які входять до складу РБСДУ, як і інші наукові організації, вищі навчальні заклади України та інших країн-учасниць конференції спрямовують свою діяльність на вирішення складних питань збереження та збагачення біологічного різноманіття урбанізованих територій. Однак останнім часом посилюється діяльність приватних організацій з ввезення і культивування декоративних та інших рослин, яка прийняла некерований характер (рослини можна ввозити без карантинного огляду);
- недосконалість природоохоронного та фітокарантинного законодавства України призвела до того, що вирішення найважливіших

завдань у галузі збереження біологічного та ландшафтного різноманіття урбанізованих територій, збагачення біологічних ресурсів у цілях рекреації і забезпечення якісного життя в міському середовищі набуло форми побажання місцевих органів самоуправління, які не зацікавлені у становленні та розвитку цієї діяльності через відсутність швидкого прибутку;

- міські комунальні служби не завжди звертаються по консультативну допомогу до фахівців ботанічних садів і дендропарків при вирішенні складних питань добору асортименту рослин для зеленого будівництва та використання сучасних технологій посадок, посівів і догляду за зеленими насадженнями.

Учасники міжнародної наукової конференції вважають за необхідне:

1. Доручити РБСДУ за участю зацікавлених ботанічних садів та дендропарків підготувати звернення до міських адміністрацій великих міст України з конкретними пропозиціями щодо використання асортименту і технологій, розроблених установами РБСДУ. Міським адміністраціям та службам, які відповідають за якість і стійкість рослин у зелених насадженнях у межах мегаполісу, рекомендувати:

- залучити для широкого використання: види роду *Corylus* L., зокрема *C. colurna* L. (ведмежий горіх), який добре зарекомендував себе в алейних насадженнях, скверах;

- вирощувати (спеціально готувати) контейнерні культури тропічних та субтропічних рослин (азалії, камелії, пальми, драцена, агава, олеандр та ін.) для використання в теплий період року там, де повністю відсутня рослинність, з метою декорування входів до банків, офісів, ресторанів тощо.

2. Звернутися з клопотанням до Кабінету Міністрів України про розробку і виконання Державної цільової наукової програми «Чужорідні види в Україні». Це дасть змогу залучити до розв'язання проблем, пов'язаних з фітоінвазією фахівців з інших галузей науки (економістів, юристів) та привернути увагу до цієї актуальної проблеми. Останніми роками частка інвазивних видів у флорі об'єктів природно-заповідного фонду України досягла 18 %, близько 54 % з них — це польові бур'яни, які становлять загрозу для сільськогосподарства, ризик для інших типів землекористування, зокрема для об'єктів, які перебувають під особливою охороною.

3. У складі РБСДУ створити робочу комісію з проблем фітоінвазій. Склад робочої комісії: к.б.н. Т.С. Багацька (НБС ім. М.М. Гришка НАН України), д.б.н. Н.О. Багрікова (Нікітський ботанічний сад — Національний науковий центр НААН України), д.б.н., проф. Р.І. Бурда (НЦЕБМ НАН України), к.б.н., доц. І.В. Друльова (Ботанічний сад Харківського

Учасники сесії РБСДУ на базі Наукового центру екомоніторингу та біорізноманіття мегаполісу НАН України у м. Київ

Учасники міжнародної наукової конференції в рамках сесії РБСДУ. Дендропарк «Олександрія» НАН України

національного університету ім. В.Н. Каразіна), д.б.н. А.А. Куземко (Національний дендрологічний парк «Софіївка» НАН України), к.б.н., с.н.с. С.Н. Приходько (Донецький ботанічний сад НАН України), к.б.н. В.В. Кучеревський (Криворізький ботанічний сад НАН України).

4. У зв'язку з тим, що Міністерством освіти та науки України Запорізький міський дитячий ботанічний сад не внесено до переліку типів позашкільних навчальних закладів і не розроблено його штатний розклад з урахуванням особливостей позашкільного навчального закладу такого напрямку, виникла загроза ліквідації цієї унікальної установи.

Сесія РБСДУ звертається з проханням до Міністерства освіти та науки України, Запорізької обласної державної адміністрації, Виконавчого Комітету у Запорізькій міській ради, Департаменту освіти і науки, молоді та спорту Запорізької міської ради зберегти єдиний в Україні міський дитячий ботанічний сад як позашкільний заклад, який готує молодих ботаніків. З метою збереження Дитячого ботанічного саду запропоновано позбавити його статусу позашкільного закладу і підпорядкувати як Ботанічний сад вищому навчальному закладу Міністерства освіти та науки України, а саме Запорізькому національному універси-

тету. Оскільки цей сад сприяє вихованню у молодого покоління та населення міста в цілому нового світогляду щодо збереження зеленого світу шляхом вивчення різноманіття рослин та їх значення для людини, його роль у суспільстві є неоціненною.

5. При публікації каталогів колекцій ботанічних садів і дендропарків обов'язково надавати відомості про здатність інтродукованих зразків до спонтанного розповсюдження (самосів, швидкість просторового поширення, схильність до здичавіння тощо).

6. Звернутися з клопотанням до Кабінету Міністрів, Міністерства екології та природних ресурсів України з проханням видати розпорядження, яке б давало право ботанічним садам і дендропаркам самостійно вирішувати питання щодо проведення ландшафтних робіт та санітарних обрізок, рубок догляду, оскільки в цих установах працюють висококваліфіковані спеціалісти-дендрологи. Штучні біоценози, створені в зазначених установах, потребують постійного догляду і запобігання засміченню самосівом.

7. РБСДУ звертається до Міністерства освіти та науки України і Міністерства екології та природних ресурсів України з проханням вирішити питання щодо відновлення науково-дослідних робіт і штатних одиниць наукових

працівників у ботанічних садах вищих навчальних закладів.

До важливих наукових проблем учасники міжнародної конференції відносять:

- добір рослин, стійких до культивування у специфічних екологічних умовах урбанізованого середовища;
- розробку та впровадження технологій культивування рослин у міському середовищі;
- дослідження впливу урбанізації на екосистеми, визначення принципів і розробку методів збереження та відновлення біотичного і ландшафтного різноманіття в містах;
- дослідження фітоінвазій чужорідних видів у міському середовищі та розробку шляхів запобігання і контролю фітоінвазій;
- розробку та впровадження рекомендацій щодо поліпшення стану довкілля у м. Києві та інших містах України;
- розробку методології освітніх та виховних заходів для міського населення, спрямованих на збереження біорізноманіття і збагачення біологічних ресурсів на урбанізованих територіях.

Учасники конференції відзначили значний внесок фахівців НЦЕБМ НАН України, НБС ім. М.М. Гришка НАН України, Національного дендрологічного парку «Софіївка» НАН України, Донецького ботанічного саду НАН України, Криворізького ботанічного саду НАН України та інших ботанічних садів і дендропарків у вирішенні проблем урбоекології.

На сесії було розглянуто організаційні питання.

Сесія ухвалила:

- прийняти до складу РБСДУ Хорольський ботанічний сад; парк-пам'ятку садово-паркового мистецтва Херсонського Інституту зрошувального землеробства НААН України;
- прийняти до відома інформацію про вступ РБСДУ до Ради ботанічних садів країн СНД;
- відзначити відмінний стан парку-пам'ятки «Феофанія» НЦЕБМ НАН України.

Друга сесія РБСДУ відбулася 23–28 вересня 2013 р. на базі дендропарку «Олександрія» НАН України в м. Біла Церква. Вона була присвячена 225-річчю заснування парку.

У рамках цієї сесії бюро РБСДУ, дендропарк «Олександрія» та Білоцерківський національний аграрний університет (БНАУ) організували і провели міжнародну наукову конференцію на тему «Збереження та реконструкція ботанічних садів і дендропарків в умовах сталого розвитку».

До оргкомітету конференції надійшли заявки від 240 осіб із 70 організацій з України, Росії, Білорусії, Молдови, Грузії, Казахстану, Польщі, Литви, Болгарії, В'єтнаму. В роботі міжнародної наукової конференції взяли участь понад 100 осіб — представників ботанічних садів та дендропарків України і зарубіжних країн, аграрно-екологічних вищих навчальних закладів та інших біолого-природничих установ. На відкритті конференції були присутні керівники БНАУ, представники Президії НАН України і мерії м. Біла Церква, депутати Київської обласної і Білоцерківської міської ради.

Відкрив урочистості проректор БНАУ проф. В.В. Сахнюк. З ювілеєм працівників дендропарку «Олександрія» привітали представники Президії НАН України та Відділення загальної біології: акад. Д.М. Гродзинський, В.В. Швартау, Є.В. Рутьян, заступник мера м. Біла Церква М.О. Антонюк, депутат Київської обласної ради І.П. Шилов, а також представники біологічних установ України і зарубіжжя (д.б.н. директор ГБС Росії О.С. Демідов, зам. директора Центрального Сибірського ботанічного саду Є.В. Банаєв, доктор Шон із В'єтнаму та ін.).

Сесію і пленарне засідання 24 вересня відкрила голова РБСДУ чл.-кор. Т.М. Черевченко. На пленарному засіданні учасники заслухали 5 доповідей, на секційних засіданнях — 22 доповіді. Також було представлено 5 стендових доповідей.

Матеріали міжнародної конференції опубліковано у двох частинах збірника «Збереження та реконструкція ботанічних садів і дендропарків в умовах сталого розвитку». До 225-річчя ДДП «Олександрія» НАН України. 23–26 вересня 2013 р. — Біла Церква, 2013. — Ч. I. — 189 с.; Ч. II. — 143 с. (є в бібліотеці НБС).

Заслухавши, розглянувши та обговоривши доповіді, а також оглянувши дендрологічний парк «Олександрія», сесія ухвалила таке:

1. Дендрологічний парк «Олександрія» є одним з найвідоміших парків не лише в Україні, а й у світі.

2. Останніми роками велику увагу у дендропарку приділяли реконструкції історичних паркових композицій та архітектурних споруд, створенню нових композицій і колекцій рослин.

3. Співробітники дендропарку внесли значний вклад у дослідження питань передчасного відмирання дібров, інтродукцію нових перспективних для зеленого будівництва деревних рослин, збереження в паркових фітоценозах популяцій рідкісних та зникаючих видів рослин, занесених до Червоної книги України, вивчення впливу різних типів і концентрацій техногенного забруднення на фітобіоту, удосконалення методів природоохоронної роботи та екологічного виховання населення.

4. Проведено реставрацію і відновлення унікальних ландшафтних композицій (сади «Варна», «Мур», колона «Пелікан», «Танцювальний павільйон», «Турецький будиночок», Звіринець).

5. Дендропарк «Олександрія» має один із найцінніших гербаріїв.

6. Колекції та композиції дендропарку «Олександрія» мають доглянутий вигляд і є надзвичайно об'ємними. Протягом останніх років з'явилися нові експозиції.

7. Подякувати за бездоганну підготовку і проведення міжнародної конференції в рамках сесії Ради директору, оргкомітету та всім співробітникам дендрологічного парку і колективу БНАУ.

8. З доповідей учасники конференції дізналися про проблеми збереження та реконструкції ботанічних садів і дендропарків, шляхи їх вирішення на сучасному етапі в різних установах України та зарубіжних країн. У пленарних, секційних та стендових доповідях запропоновано сучасні підходи до збереження біорізноманіття при реконструкції і розвитку ботанічних садів та дендропарків.

Розглянувши організаційні питання сесія РБСДУ ухвалила таке:

1. Продовжити роботу щодо вирішення поставлених на попередній сесії (на базі ППСМ «Феофанія», травень 2013 р.) питань з відпо-

відними міністерствами та органами влади, а саме про:

а) положення щодо ботанічних садів вищих навчальних закладів;

б) надання можливості ботанічним садам та дендропаркам самостійно вирішувати питання щодо рубок догляду тощо.

2. Наступну сесію провести на базі Ботанічного саду Таврійського Національного університету восени 2014 р. (про точну дату буде повідомлено пізніше разом з інформацією про конференцію в рамках сесії).

У період між сесіями було проведено засідання бюро РБСДУ. 20–21 червня 2013 р. засідання бюро відбулося в дендропарку «Устимівка» (Полтавська обл.) з нагоди його 120-річчя. Було проведено науково-практичний семінар на тему «Науково-освітня роль заповідних парків України». Також було оглянуто дендропарк. Фахівці дали пропозиції щодо реконструкції та його збереження.

Делегація РБСДУ відвідала ще кілька парків Полтавщини та новостворений ботанічний сад у м. Хорол, де спеціалісти також дали пропозиції щодо поліпшення експозицій.

10–11 жовтня 2013 р. делегація РБСДУ взяла участь в урочистостях, присвячених 80-річчю Ботанічного саду Житомирського національного агроєкологічного університету та роботі наукової конференції на тему «Ботанічні сади: проблеми інтродукції та збереження рослинного різноманіття».

Згідно з рішеннями сесій бюро РБСДУ зверталося з листами до відповідних міністерств. Отримано відповіді, які, на жаль, не вирішують поставлені питання.

Оголошено конкурс на здобуття премії ім. акад. М.М. Гришка (в галузі інтродукції рослин) у 2013 р. Лауреати будуть визначені і нагороджені до дня народження Миколи Миколайовича (до 6 січня 2014 р.).

Т.М. Червченко,
голова Ради ботанічних садів та дендропарків України
Н.М. Трофименко,
вчений секретар
Ради ботанічних садів та дендропарків України